

STORTINGET

Innst. 194 S

(2025–2026)

Innstilling til Stortinget
fra justiskomiteen

Meld. St. 31 (2024–2025)

**Innstilling fra justiskomiteen om Straff som virker
– straffegjennomføring for et tryggere Norge**

Program for høringen, skriftlige innspill og opptak
av høringen er tilgjengelige på sakens side på stortin-
get.no.

Til Stortinget

Innledning

Regjeringen Støre la frem Meld. St. 31 (2024–2025) Straff som virker – straffegjennomføring for et tryggere Norge, 20. juni 2025.

Hovedmålene for meldingen er at straffegjennomføringen i Norge skal ha et meningsfullt og forsvarlig innhold som virker kriminalitetsforebyggende, at bemanningen og arbeidsforholdene for de ansatte i kriminalomsorgen skal bli bedre, og at det skal være en helhetlig og langsiktig forvaltning av straffegjennomføringskapasiteten.

Det fremgår av meldingen at regjeringen blant annet vil modernisere aktivitetstilbudet i fengslene, omgjøre dagens grunnutdanning til fengselsbetjent til en treårig bachelorutdanning i straffegjennomføring, og forbedre fengselskapasiteten.

Meldingen vektlegger særskilt likeverdige straffegjennomføringsforhold for kvinner, straffegjennomføring for barn og unge, og domfelte og innsatte med psykiske lidelser.

Komiteens behandling

Komiteen har hatt åpen høring om saken tirsdag 13. januar 2026. Til den muntlige høringen ble det invitert 15 høringsinstanser.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Ulvar Akselsen, Erik Hager, Farukh Qureshi og Kristine Løfshus Solli, fra Fremskrittspartiet, Anette Carnarius Elseth, lederen Jon Engen-Helgheim, Finn Krokeide og Stian Storbukås, fra Høyre, Mari Holm Lønseth og Helene Røsholt, fra Senterpartiet, Bent-Joacim Bentzen, fra Miljøpartiet De Grønne, Julie E. Stuestøl, og fra Kristelig Folkeparti, Hans Edvard Askjer, viser til Meld. St. 31 (2024–2025) Straff som virker – straffegjennomføring for et tryggere Norge som behandles i denne innstillingen.

Komiteen merker seg at regjeringen i meldingen fremhever at kriminalomsorgens oppgave er å bidra til trygghet i samfunnet gjennom å forebygge ny kriminalitet, og legger til grunn at straffegjennomføringen skal være kunnskapsbasert, human og rettssikker, slik at den legger til rette for at domfelte lever et liv uten kriminalitet etter endt straff. Komiteen viser til at disse prinsippene også ble trukket opp i St.meld. nr. 37 (2007–2008), herunder at selve frihetsberøvelsen er straffen, og at innholdet i straffegjennomføringen skal være rettet mot rehabilitering, progresjon og tilbakeføring til samfunnet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne vil understreke at kriminalomsorgen har et

svært krevende og viktig samfunnsoppdrag. Hver dag står etaten i et stort spenn: Den skal verne samfunnet mot alvorlig kriminalitet, sikre trygghet og forutsigbarhet for ansatte og innsatte, gjennomføre straff i tråd med menneskerettighetene – og samtidig legge til rette for endring, tilbakeføring og nye muligheter for dem som soner.

Disse medlemmer viser videre til at det i Meld. St. 31 (2024–2025) beskrives en kriminalomsorg under økende press når det gjelder innhold, bemanning og bygningsmasse. Dette skjer samtidig som kriminalomsorgen opererer i en tid preget av en mer urolig verdenssituasjon, med et skjerpet sikkerhetsbilde og mer kompleks kriminalitet. Dette utfordringsbildet krever en kriminalomsorg som har styrke, kompetanse og handlingsrom, og som evner å forene sikkerhet, innhold og menneskelig verdighet i praksis.

For disse medlemmer er det et grunnleggende mål at kriminalomsorgen skal ha rammer som gjør det mulig å løse dette oppdraget på en trygg, rettssikker og virkningsfull måte i hele landet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener at tiltakene som Arbeiderparti-regjeringen presenterer i denne meldingen, vil bidra til dette.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil understreke den samfunnskritiske oppgaven kriminalomsorgen ivaretar. Disse medlemmer viser til det økende og mer alvorlige trusselbildet man har sett utvikle seg i Norge de siste fire årene. Disse medlemmer vil gjøre det klart at tryggheten for allmennheten er fundamentalt tuftet på at kriminalomsorgen faktisk evner å håndtere de innsatte på en sikker og forsvarlig måte.

Disse medlemmer vil påpeke at meldingen løfter frem flere alvorlige utfordringer som etaten står overfor. En velfungerende straffegjennomføring forutsetter at de ansatte i kriminalomsorgen har de nødvendige hjemlene, ressursene og den bemanningen som kreves for at de skal kunne gjennomføre sitt samfunnsoppdrag. Disse medlemmer mener at dagens regjering dessverre gjør altfor lite for å løfte kriminalomsorgen. Dette er en ansvarsfraskrivelse som går direkte ut over samfunnssikkerheten og den generelle tryggheten i landet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti slutter seg til de ambisjonene som regjeringen skisserer i stortingsmeldingen, men understreker at det kreves oppfølging i de årlige statsbudsjetter for å sikre konkrete resultater. Disse medlemmer ber regjeringen spesielt prioritere tiltak som raskest mulig kan styrke det psykiske helsevernet

blant innsatte og bedre soningsforholdene for kvinnelige innsatte.

Disse medlemmer merker seg at regjeringen i meldingen omtaler hurtigspor for raskere pådømmelse av straffesaker mot gjerningspersoner under 18 år, men minner om at dette er noe Stortinget allerede har vedtatt at skal gjennomføres. Disse medlemmer viser til Innst. 133 S (2024–2025) fra 11. februar 2025, og konstaterer at regjeringen så langt bare delvis har fulgt opp Stortingets enstemmige vedtak om at dette skulle implementeres i samtlige politidistrikt innen 2026.

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne viser til tittelen på stortingsmeldingen «Straff som virker» og at regjeringen skriver at «Målet med straffen er rehabilitering til et verdig og samfunnsnyttig liv.» Dette medlem mener at meldingen ikke i stor nok grad svarer på hvordan man skal lykkes med dette, og at hverken kriminalomsorgen eller friomsorgen har de rammer som trengs for å nå målet.

Dette medlem vil minne om at det å bli plassert i fengsel i seg selv ikke er rehabiliterende, men at innholdet i soningen potensielt kan være det – dersom forholdene legges til rette og tilpasses den enkelte. Dette medlem mener stortingsmeldingen i for liten grad tar opp hva egenskaper ved de som soner i norske fengsler, betyr for hvilke tilbud som trengs i fengslene for å øke den potensielt rehabiliterende effekten av opphold der. Utviklingen mot en større andel innsatte med helseutfordringer og psykiske lidelser krever et langt bedre utviklet helsetilbud til innsatte. Det er videre behov for både økt bemanning, kompetanse og rettslige rammer for å forebygge og redusere soningsskader.

Dette medlem mener det er påfallende at stortingsmeldingen ikke i større grad belyser sammenhengen mellom innsattes oppvekstvilkår, psykiske helse og deltagelse i kriminalitet. Svært mange innsatte i norske fengsler har selv vært offer for kriminalitet. Ved ikke å adressere disse koblingene mister man også mulighet til å se nærmere på forebyggende tiltak som kan forhindre at mennesker begår kriminalitet og ender opp som innsatte i fengsel. Dette medlem mener spesielt at innsattes erfaring med overgrep og vold i nære relasjoner burde vært et prioritert tema for denne stortingsmeldingen. Det viktigste som kan gjøres for å øke innsattes mulighet til å skape liv utenfor kriminalitet, er å ta disse sammenhengene på alvor.

Innholdet i straffegjennomføringen

Komiteen understreker at et meningsfullt og målrettet innhold i straffegjennomføringen er avgjørende for å redusere risikoen for tilbakefall til kriminalitet. Arbeid, utdanning, programvirksomhet og behandling er sentrale virkemidler som bidrar til mestring, an-

svarliggjøring og varig endring hos den enkelte domfelte.

Komiteen viser til at straffegjennomføringen må være differensiert og tilpasset den enkeltes behov og risiko, og at progresjon under soning er et viktig prinsipp. Tidlig planlegging av soningsforløpet og tett oppfølging underveis bidrar til bedre resultater for både den enkelte og samfunnet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne viser til at Meld. St. 31 (2024–2025) løfter frem arbeid, utdanning, program og behandling som bærende elementer i et innhold som skal være kunnskapsbasert, treffsikkert og gjennomførbart i praksis. Meldingen understreker også viktigheten av tidlig kartlegging, individuell oppfølging og tydelig progresjon gjennom hele soningsforløpet samt sømløse overganger etter importmodellen, slik at innsatte får tilgang til ordinære velferdstjenester før, under og etter løslatelse. Dette er avgjørende for å redusere tilbakefall og styrke samfunnsvernet.

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av at innholdet i soningen er helhetlig og sammenhengende, med god balanse mellom hjelp, ansvarliggjøring og tydelig grensesetting. Dette forutsetter tilstedeværende ansatte med tid til relasjonsarbeid, og mulighet for differensiering slik at tiltakene blir tilpasset den enkelte.

Disse medlemmer mener videre at kulturaktiviteter under soning bidrar til mestring, relasjoner og bedre psykisk helse, og kan redusere konfliktnivå og isolasjon. Etablerte ordninger og målgruppetilpassede tilbud, herunder esport der det er faglig egnet, gir sosial trening, samarbeid, problemløsning og digital kompetanse – særlig for yngre innsatte

Disse medlemmer vil også fremheve at for å sikre kvalitet og effekt bør innholdet følges av systematisk evaluering og læring, og at kunnskap om hva som virker, bør deles i hele etaten.

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av at velferdstjenester som utdanning, opplæring, helse- og arbeidsrettede tiltak er tilgjengelige og tilpasset innsattes behov gjennom hele soningen. Dette krever også systematisk kartlegging, individuell planlegging og tett samarbeid mellom relevante aktører for å sikre gode overganger til samfunnet og reelle muligheter på arbeidsmarkedet ved løslatelse.

Disse medlemmer vil fremheve at frivilligheten spiller en viktig rolle i kriminalomsorgen, som brobygger og i arbeidet med tilbakeføring, mentorstøtte og nettverksbygging.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til side 42 i meldingen, der det fremgår at

Norge har «lavt tilbakefall til kriminalitet etter endt straff [sammenlignet med mange andre lan[d].» Denne påstanden nyanteres imidlertid i samme avsnitt, ved at nivået for tilbakefall avhenger av at ny kriminalitet faktisk blir registrert. Meldingen peker selv på mulige mørketall og at omfanget kan variere.

Disse medlemmer mener at samfunnsbeskyttelsen må veie tungt, og at målrettet oppfølging av personer med høy risiko for tilbakefall er avgjørende for å forebygge nye lovbrudd. Disse medlemmer forventer at ansvarlige etater gis tydelige og tilstrekkelige lovhemler, effektive verktøy og nødvendige ressurser til å overvåke og følge opp kriminelle med høy risiko for tilbakefall.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag som sikrer at ansvarlige etater har nødvendige lovhemler og ressurser til å overvåke og følge opp kriminelle med høy risiko for tilbakefall etter endt straff.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne mener det bør tilrettelegges for en styrking av kriminalomsorgens samarbeid med opplæringsaktører, henholdsvis innenfor videregående og høyere utdanning. Dersom innsatte får mulighet til å påbegynne og fullføre utdanning i fengsel, kan dette gi større mulighet til jobbmuligheter og et bedre liv på utsiden av murene.

Disse medlemmer vil peke på at muligheten til å arbeide i fengsel innenfor praktiske eller teoretiske fag også kan være viktig for å opparbeide seg kompetanse, selvtillit og mestring. Flere fengsler har i dag verksteder, gartnerier og andre måter å gi innsatte praktisk arbeidsmulighet. Slike tilbud bør styrkes ytterligere, og særlig utvides til institusjoner som i dag ikke har likeverdig tilbud som andre.

Disse medlemmer mener det er behov for et samhandlingsløft mellom offentlige, private og frivillige aktører for bedre tilbakeføring og mer helhetlig planlegging før, under og etter soning.

Komiteens medlemmer fra Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti vil påpeke at det er stort behov for forbedringer i norsk kriminalomsorg for å styrke innholdet i straffegjennomføringen, herunder å bedre soningstilbudet, redusere bruken av isolasjon til et absolutt minimum, og sikre at menneskerettigheter og behov for aktivitet, helsehjelp, oppfølging og sosial kontakt blir oppfylt.

Disse medlemmer mener det å satse på arbeids- og utdanningsrettede tiltak, som å gi innsatte kompetansegivende opplæring i arbeidsdriften, tilgang til å ta høyere utdanning og praksisordninger i arbeidslivet, er en forutsetning for å hjelpe innsatte inn i arbeidslivet ved endt soning. Krav og mulighet til dette

bør i større grad standardiseres og likestilles, slik at utdannings- og arbeidsmuligheter for innsatte i så stor grad som mulig ikke varierer fra fengsel til fengsel.

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne viser til at et eksempel på et viktig tiltak vil være å sørge for at tidligere innsatte får tilgang til en fast kontaktperson i det offentlige i en periode etter løslatelse.

Dette medlem mener at frivilligheten er en enorm og verdifull ressurs i samfunnet, også innenfor fengselsmurene og i overgangen fra soning til frihet. Dette medlem viser til at Miljøpartiet De Grønne i sitt alternative statsbudsjett for 2026 økte tilskuddet til organisasjoner som jobber for innsatte og deres pårørende.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne mener det bør legges til rette for at frivillige i langt større grad kan benyttes som en ressurs i straffegjennomføringen, og at kriminalomsorgen bør øke samarbeidet med pårørende og nettverk rundt innsatte. En forutsetning for at både frivillige organisasjoner og andre kan bidra til meningsfullt innhold under soning, er at bemanningen i fengslene er tilstrekkelig. Disse medlemmer viser til at flere høringsinstanser pekte på bemanning som et hinder for at de frivillige får bidratt i så stor grad som de ønsker.

Disse medlemmer vil understreke viktigheten av muligheten til sosiale relasjoner og opprettholdelse av familiære bånd for rehabilitering. Her er igjen tilstrekkelig bemanning en forutsetning for å kunne la innsatte utfolde seg sosialt, og ha mulighet til å ta imot besøk hvis det er ønskelig for den innsatte og den som besøker. Ved å tilrettelegge for opprettelse og opprettholdelse av sunne og gode sosiale relasjoner og bånd samtidig som soningen foregår, kan resultatet av soningen og muligheten for rehabilitering styrkes betraktelig.

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede en reisestøtteordning for pårørende til innsatte, med tanke på å sikre at økonomi ikke står i veien for muligheten til å holde kontakt under soning.»

«Stortinget ber regjeringen utrede hvordan frivillige i større grad kan benyttes som en ressurs i straffegjennomføringen, og hvordan kriminalomsorgen kan øke samarbeidet med pårørende og nettverk rundt innsatte.»

«Stortinget ber regjeringen igangsette en helhetlig gjennomgang av kulturtilbudet i fengslene, og utvide samarbeidet mellom Justis- og beredskapsdepartemen-

tet og Kultur- og likestillingsdepartementet for å styrke kulturtilbudet i straffegjennomføringen.»

«Stortinget ber regjeringen sikre at det er mest mulig likeverdige arbeids- og utdanningsmuligheter for innsatte uavhengig av hvilket fengsel de soner i, så langt de innsatte på soningsenheten har mulighet og evne til å delta i arbeids- og utdanningsaktiviteter.»

Straffegjennomføring utenfor fengsel

Komiteen understreker betydningen av en helhetlig og sømløs overgang fra fengsel til straffegjennomføring i samfunnet og videre til full frihet. God samhandling mellom kriminalomsorgen, kommunale tjenester og frivillige aktører er sentralt for å lykkes med tilbakeføring.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti, peker på at straffegjennomføring utenfor fengsel er et viktig supplement til fengselsstraff, og kan bidra til lavere tilbakefall og bedre samfunnsbeskyttelse for egnede domfelte. Bruk av samfunnsstraff, elektronisk kontroll og andre alternative gjennomføringsformer gir mulighet for å opprettholde tilknytning til arbeid, utdanning og familie.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne viser til at meldingen understreker betydningen av straffegjennomføring i samfunnet som et viktig supplement til fengselsstraff for egnede domfelte. Når slike reaksjoner brukes målrettet og kvalitetssikret, kan de gi bedre rehabilitering, sterkere tilknytning til arbeid, skole og familie og lavere risiko for tilbakefall. Straffegjennomføring i samfunnet frigjør også fengselkapasitet til saker med høyere risiko, styrker progresjonen for domfelte med gode forutsetninger og bidrar samlet sett til økt trygghet i samfunnet.

Disse medlemmer viser til at meldingen åpner for å utvide bruken av elektronisk kontroll både når det gjelder hvilke straffebud ordningen kan benyttes for, og når det gjelder maksimal domslengde. Disse medlemmer mener dette er et riktig grep for en mer moderne, fleksibel og forholdsmessig straffegjennomføring.

Disse medlemmer vil også fremheve at soning etter § 12 i straffegjennomføringsloven der straff gjennomføres i institusjon, er et viktig virkemiddel for progresjon og trygg utslusing. Ordningen gir mulighet for strukturert behandling, tett oppfølging og helhetlig samarbeid med kommunale tjenester, særlig for domfelte med rus- og psykiske helseutfordringer.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti viser til at samfunnsstraff som straffereaksjon ble innført i 2002, men den får lite oppmerksomhet i meldingen. Dette til tross for at ansatte i friomsorgen opplever samfunnsstraff som en svært egnet straffereaksjon, særlig knyttet til muligheten det gir for å drive godt, sosialfaglig endringsarbeid. Disse medlemmer merker seg at det er en nedgang i bruken av samfunnsstraff. Disse medlemmer mener samfunnsstraffen bør evalueres med sikte på økt bruk.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti, fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen igangsette en evaluering av samfunnsstraff som straffereaksjon, med sikte på videreutvikling av ordningen. I evalueringen skal det særlig vurderes hvordan ordningen benyttes overfor unge lovbyggere.»

Komiteens medlemmer fra Høyre, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne mener det er behov for å styrke friomsorgens rammevilkår og rolle i straffegjennomføringen, og satse strategisk på tverrfaglighet.

Disse medlemmer viser til høringsuttalelsen fra Fellesorganisasjonen, som peker på at «framtidens kriminalomsorg må bygge på samspill mellom ulike fagmiljøer, der både sikkerhet og rehabilitering prioriteres likeverdig».

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti, fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere endringer i kriminalomsorgen som kan bidra til økt bruk av gjenopprettende prosess, særlig i saker som gjelder personer under den kriminelle lavalder.»

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne påpeker at stortingsmeldingen i liten grad omtaler friomsorgen og fordelene ved økt bruk av straffereaksjoner utenfor fengsel. Dette medlem mener ambisjonene om at straffen skal ha en individualpreventiv virkning tilsier en fortsatt satsing på å utvikle alternative straffereaksjoner til fengselsstraff, herunder utvide bruken av samfunnsstraff og elektronisk fotlenke samt mekling, gjenopprettende rett og bruk av konfliktråd.

Bemanning og kompetanse i kriminalomsorgen

Komiteen fremhever at de ansatte i kriminalomsorgen er en avgjørende forutsetning for kvalitet, sikkerhet og rettssikkerhet i straffegjennomføringen. Tilstrekkelig bemanning og riktig kompetanse er nødvendig for å kunne tilby meningsfullt innhold, forebygge konflikter og redusere bruk av isolasjon og andre inngripende tiltak.

Komiteen viser til at et styrket fokus på utdanning, etter- og videreutdanning og gode arbeidsforhold bidrar til økt kvalitet i tjenestene og bedre rekruttering og stabilitet i etaten.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Høyre, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne, viser til at meldingen understreker at de ansatte er kriminalomsorgens viktigste forutsetning for kvalitet, sikkerhet og rettssikkerhet. Ansattes innsats er avgjørende for samfunnssikkerhet, rettssikkerhet og reell endring hos innsatte. Det er viktig at ansatte opplever å bli sett, hørt og forstått, og at rammevilkårene gjenspeiler ansvaret de bærer. Flertallet vil også fremheve viktigheten av systematisk debrief og kollegastøtte etter alvorlige hendelser.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Miljøpartiet De Grønne mener utdanningsreformen til treårig bachelor i straffegjennomføring, vil innebære en styrking av profesjonen, og at muligheten for faglig fordypning og spesialisering kan bidra til at etaten utvikler og beholder egne kompetansemiljøer.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til side 10 i meldingen. Disse medlemmer viser til at det for Fremskrittspartiet er en absolutt selvfølge at det er en forsvarlig bemanning på plass for å kunne håndtere de innsatte på en trygg måte. Disse medlemmer ser svært alvorlig på at regjeringen har dette som et uttalt mål, men likevel ikke evner å ivareta dette samfunnsoppdraget. Gitt dagens krevende trusselbilde i kriminalomsorgen anser disse medlemmer regjeringens manglende handlekraft som høyst problematisk.

Disse medlemmer mener det haster med å iverksette ytterligere tiltak for å styrke rekrutteringen til kriminalomsorgen. For å sikre forsvarlig drift og nok folk på jobb mener disse medlemmer at man i langt større grad må åpne for at personell uten den tradisjonelle grunnutdanningen som fengselsbetjent kan gå inn i yrket. Disse medlemmer vil spesielt trekke frem arrestforvarere som et svært godt eksempel på en yrkesgruppe med høyst relevant kompetanse innen sikkerhet og håndtering av innsatte. Dette er personell

med praktisk erfaring som raskt vil kunne benyttes for å avhjelpe den krevende bemanningssituasjonen i norske fengsler.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak som i større grad åpner for at personell med annen relevant sikkerhetsfaglig kompetanse og/eller erfaring, som for eksempel arrestforvarere, kan ansettes i kriminalomsorgen.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne viser til at det fremgår av meldingen at regjeringen allerede har igangsatt et arbeid med å vurdere tiltak for å styrke rekrutteringen til kriminalomsorgen, herunder muligheten for å åpne for at også personer med annen relevant kompetanse eller erfaring kan ansettes. Kriminalomsorgsdirektoratet er videre gitt i oppdrag å foreta en helhetlig vurdering av bemanningsbehov og foreslå målrettede løsninger for å blant annet bedre rekrutteringen til kriminalomsorgen. Disse medlemmer mener det er fornuftig at direktoratet får gjennomføre denne analysen og legge frem sitt faglige forslag, slik at eventuelle nye tiltak er basert på en kunnskapsbasert og samlet tilnærming.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser videre til meldingen hvor regjeringen peker på at dagens innsatte har tyngre psykiske utfordringer enn tidligere. Samtidig som regelverk og tilsynsorganer stiller stadig strengere krav, opplever mange ansatte at de ikke har tilstrekkelig kompetanse. Disse medlemmer registrerer at regjeringen på denne bakgrunn ønsker å reise en debatt om å omgjøre dagens Kriminalomsorgens høyskole og utdannings-senter (KRUS) til en treårig bachelorgrad, der det trekkes paralleller til politiutdanningen. Disse medlemmer merker seg videre at regjeringen i samme avsnitt viser til at dette eksempelvis kan gi dypere innføring i blant annet psykisk uhelse og juridisk grunnkunnskap, forutsatt en betydelig økning av praksis.

Disse medlemmer vil fremheve fordelene ved at KRUS i dag er en toårig, lønnet utdanning. Det er i dag langt flere søkere til aspirantutdanningen enn hva det er kapasitet til å ta opp. Disse medlemmer vil derfor understreke at man i første omgang heller bør videreutvikle og styrke den allerede populære aspirantutdanningen man har i dag.

Disse medlemmer ser svært alvorlig på at mange unge velger å forlate yrket kort tid etter endt utdanning, ettersom dette er en utdanning som fullt og helt er finansiert av skattebetalerne. Det må stilles krystallklare krav om at dagens pliktår som et absolutt minimum fullføres. Disse medlemmer mener også at pliktje-

nesten bør styrkes og utvides med ytterligere ett til to år, for å sikre at investeringen skattebetalerne gjør, kommer kriminalomsorgen til gode. Dette er videre en etablert og vanlig praksis ved flere andre utdanningsalternativer, som for eksempel Krigsskolen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet, Høyre, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti, er enig i behovet for å sikre kriminalomsorgen tilstrekkelig faglært bemanning og en grunnbemanning med formell kompetanse som fengselsbetjenter.

Flertallet viser til meldingen der regjeringen varsler omgjøring av fengselsbetjentutdanningen fra en toårig utdanning til en treårig bachelorutdanning. Flertallet er enig i behovet for å videreutvikle dagens utdanning, og anerkjenner behovet for å gi studentene en noe bredere kompetanse enn med dagens utdanningsløp. Flertallet savner imidlertid en grundigere utredning av alternativene og mulige konsekvenser av en slik omlegging, og hvordan dette vil påvirke rekrutteringen til kriminalomsorgen. Som det også framgår av meldingen, vil det være mulig å tilpasse utdanningen med alternative utdanningsløp som er bedre tilpasset de ulike søkergruppene. En omlegging til en bachelorutdanning vil, etter flertallets oppfatning, ytterligere forsterke behovet for flere desentraliserte tilbud og studieplasser for å imøtekomme de behov voksne søkere som er i jobb og med familieforpliktelser, har. Flertallet vil også påpeke at en avvikling av ordningen med lønn under utdanning vil kunne redusere tilsøkningen. Det vil være svært uheldig dersom dette vil svekke rekrutteringen til kriminalomsorgen i en tid der det er behov for flere ansatte med formell grunnutdanning. Flertallet vil understreke behovet for å sørge for at fengselsbetjentutdanningen er tilstrekkelig praksisnær, og at en omgjøring ikke må føre til en teoretisering og akademisering av selve grunnutdanningen.

Et annet flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti, mener i tillegg er det et behov for å øke andelen ansatte med annen yrkeskompetanse for å gi innsatte et meningsfylt innhold i soningstiden og for å ivareta de innsattes utfordringer og behov. For å rekruttere voksne ansatte med en annen utdanningsbakgrunn mener dette flertallet det bør utvikles fagskoletilbud slik at personer med fagbrev og interesse for å jobbe innen kriminalomsorgen kan bygge på sin kompetanse med fagskoleutdanning tilpasset kriminalomsorgens behov.

Flertallet fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen ta initiativ til etablering av desentraliserte fagskoletilbud for å øke rekrutterin-

gen til kriminalomsorgen og for å rekruttere ansatte med annen fagkompetanse.»

Innsatte med tilhørighet til kriminelle nettverk

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Høyre, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti, viser til at meldingen beskriver en alvorlig utvikling hvor en økende andel innsatte har tilknytning til profesjonelle kriminelle nettverk. Disse nettverkene kombinerer i større grad enn tidligere fysisk og digital kapasitet, og kan påvirke innsatte på tvers av enheter og sikkerhetsnivåer. Dette utfordrer både sikkerheten, rehabiliteringen og arbeidsmiljøet, og stiller kriminalomsorgen overfor mer komplekse krav til risikohåndtering og myndighetsutøvelse.

Etter flertallets vurdering er det derfor avgjørende at kriminalomsorgen har gode verktøy for å identifisere tilhørighet, rolle og risiko knyttet til kriminelle nettverk. Dette innebærer kartlegging av relasjoner og konflikter, løpende vurderinger av gruppedynamikk samt kapasitet til å iverksette skjermingstiltak, omplassering og oppdeling av miljøer når situasjonen tilsier det.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti, mener også at økt tilstedeværelse av kriminelle nettverk gjør det nødvendig at kriminalomsorgen må styrke sin kartleggings- og analysekapasitet som en integrert del av sikkerhetsarbeidet.

Et tredje flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti, vil videre fremheve betydningen av ansatte som er tilstede i avdelingene, bygger relasjoner og skaper forutsigbarhet, for å fange opp tidlige tegn på press, trusler, konflikter og rekruttering. Dette krever stabil bemanning, høy kompetanse, lederstøtte og en sikkerhetskultur som gjør det mulig å handle tidlig og riktig.

Rettsikkerhet, psykisk helse og forebygging av isolasjon

Komiteen understreker at straffegjennomføringen skal skje innenfor rammene av menneskerettighetene og med respekt for den enkeltes rettsikkerhet. Bruk av isolasjon og andre inngripende tiltak skal begrenses og kun benyttes når det er strengt nødvendig og forholdsmessig.

Komiteen viser til at regjeringen samtidig med at denne meldingen er til behandling også har fremmet

omfattende endringer av straffegjennomføringsloven i Prop. 165 L (2024–2025) som har til formål å redusere omfanget av isolasjon og innlåsing i fengslene og sikre mer menneskelig kontakt og fellesskap.

Komiteen viser videre til at en høy andel innsatte har psykiske lidelser og sammensatte utfordringer. God tilgang til helsetjenester, tett oppfølging og tilrettelagte fellesskapsløsninger er avgjørende for å forebygge helseskader og sikre forsvarlige soningsforhold.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne viser til at meldingen slår fast at straffegjennomføringen skal skje innenfor menneskerettighetene, og at bruken av isolasjon skal reduseres betydelig.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at Arbeiderparti-regjeringen følger dette opp med Prop. 165 L (2024–2025), som foreslår en ny og strammere regulering av fellesskap og utelukkelse, blant annet gjennom en nasjonal minstestandard for tid utenfor cellen (normalt åtte timer, aldri under fire), skjerpede saksbehandlingskrav, tidsfrister og tydeligere kontroll- og tilsynsordninger.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne mener i tråd med Meld. St. 31 (2024–2025) og Prop. 165 L (2024–2025) at rettsikkerhet, psykisk helse og isolasjonsforebygging henger sammen med bemanning, innhold og bygg. Lovendringer og ambisjoner får først effekt når enhetene faktisk har nok ansatte, hensiktsmessige lokaler og tilrettelagte arenaer for aktivitet og fellesskap. Oppfølgingen må derfor sikre disse forutsetningene, slik at kriminalomsorgen kan tilby forsvarlige, retts sikre og rehabiliterende soningsforhold – og samtidig ivareta sikkerhet og trygghet for både ansatte og innsatte.

Disse medlemmer understreker videre behovet for systematisk kartlegging av selvmordsrisiko ved innsettelse og ved vesentlige endringer i soningsforløpet, tett oppfølging av kjente risikogrupper og klare rutiner for observasjon, tilsyn og klinisk vurdering i samarbeid med helse- og spesialisthelsetjenesten. Tilgang til lavterskel samtaletilbud, rask helsehjelp og bruk av tilrettelagt fellesskap fremfor isolasjon er virkemidler som både reduserer risiko og styrker tryggheten for innsatte og ansatte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til tidligere Representantforslag 8:85 S (2025–2026) fra Fremskrittspartiet om bedre behandling av personer med alvorlige psykiske lidelser og styrket vern av samfunnet.

Disse medlemmer viser til at den økende andelen innsatte med psykiske lidelser er en voksende ut-

fordring, og at kriminalomsorgen i dag i for stor grad må håndtere personer som primært har behov for spesialisert psykiatrisk helsehjelp. Disse medlemmer mener denne uheldige utviklingen også har sammenheng med lovendringen fra 2017 som hevet terskelen for bruk av tvang. For å sikre at alvorlig syke mennesker får den behandlingen de trenger, og for å gjenopprette et adekvat samfunnsvern, mener disse medlemmer at vilkårene for bruk av tvang i psykisk helsevern må tilbakestøres til slik de var før 2017. Det er avgjørende for rettsfølelsen og tryggheten i samfunnet at personer med alvorlige psykiske lidelser som utgjør en fare for sine omgivelser, ivaretas av helsevesenet og ikke overlates til justissektoren.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til endringer i psykisk helsevernloven for å senke terskelen for bruk av tvungent psykisk helsevern for personer med alvorlige psykiske lidelser som utgjør en fare for samfunnet, slik at disse ivaretas av helsevesenet fremfor kriminalomsorgen.»

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti vil påpeke at en stadig høyere andel av innsatte har psykiske lidelser og rusavhengighet. Disse medlemmer viser til at mennesker med slik problematikk kan ha større tilbøyelighet for å begå lovbrudd, og at det er helt nødvendig å sikre god behandling og mulighet for rehabilitering for å motvirke tilbakefall i etterkant av soning, og bedring for den innsatte underveis i soningen. Hvis underliggende utfordringer blir ubehandlet og fortsatt er pågående, kan det medføre økte utfordringer for den enkelte og økte økonomiske kostnader for samfunnet på sikt. Disse medlemmer mener at helseoppfølgingen under soning må bedres og at muligheten til soning i behandlingsinstitusjon må utvides.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til behandlingen av Meld. St. 4 (2025–2026) samt Stortingets vedtak nr. 83, 21. desember 2023:

«Stortinget ber regjeringen opprette en advokatordning for innsatte i norske fengsler innen 1. januar 2025, og komme tilbake til hvordan en slik ordning kan innrettes i løpet av 2024.»

Dette medlem viser til at anmodningsvedtaket ikke kan kvitteres ut før en generell advokatordning for innsatte er etablert.

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne er kritisk til at regjeringen til tross for anmodningsvedtak fra Stortinget ikke har etablert en reell ad-

vokatordning for innsatte. Dagens ordning hvor kun de mest inngripende tiltakene i fengselet er dekket, møter ikke godt nok rettshjelpsbehovet for innsatte.

Dette medlem mener det er behov for et betydelig løft for å sikre at straffegjennomføringen bedre ivaretar innsattes vern mot umenneskelig eller nedverdiggende behandling og retten til nødvendig helsehjelp. Dette medlem mener det er behov for bedre helseoppfølging under soning og utvidet mulighet til soning i behandlingsinstitusjon. Dersom straffen skal ha en rehabiliterende effekt, er det avgjørende med både styrking av det tverrfaglige rehabiliteringsarbeidet og satsing på rehabiliterende tiltak for straffedømte som er rusavhengige eller dømt for gjentakende vold eller overgrep.

Dette medlem viser til etableringen av en nasjonal forsterket felleskapsavdeling (NFFA) for kvinner i Telemark fengsel, avdeling Skien, og mener det bør bygges flere slike avdelinger både i fengsel for kvinner og menn.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en lovmessig definisjon på ettervern for innsatte i norske fengsler, for å hindre tilbakefall til kriminalitet etter løslatelse.»

«Stortinget ber regjeringen utrede og foreslå endringer i reglene om domstolskontroll av soningsdyktighet ved straffegjennomføring, i tråd med menneskerettslige standarder.»

Dette medlem viser for øvrig til egne merknader i komiteens behandling av Prop. 165 L (2024–2025) Endringer i straffegjennomføringsloven mv. (isolasjon i fengsel) når det gjelder forebygging av skadevirkninger ved bruk av utestengelse, isolasjon og tvangsmidler.

Kvinner og andre sårbare grupper

Komiteen peker på at enkelte grupper i kriminalomsorgen har særskilte behov, herunder kvinner, unge voksne, eldre innsatte og innsatte med helseutfordringer. Straffegjennomføringen må tilpasses disse gruppene for å sikre likeverdige og forsvarlige soningsforhold.

Komiteen understreker at det er viktig å redusere risikoen for isolasjon og manglende aktivitet for sårbare grupper, og at tiltak må utformes slik at de tar hensyn til både individuelle behov og hensynet til sikkerhet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne, viser til at meldingen tydelig slår fast at kvinner i fengsel over tid har hatt dårligere rammer enn menn, både når det gjelder kapasitet, helsetjenester, aktivitetstilbud, progresjonsmuligheter og

nærhet til barn og familie. Meldingen understreker at likeverdig straffegjennomføring for kvinner krever målrettede tiltak, bedre lokaler, mer tilrettelagt innhold og sterkere fokus på helse og traumebevisst praksis.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at Arbeiderparti- og Senterparti-regjeringen allerede har gjennomført viktige tiltak for å bedre soningsforholdene for kvinner: Skien fengsel er etablert som kvinnefengsel, en nasjonal forsterket fellesskapsavdeling for kvinner (NFFA) er opprettet, og arbeidet med nytt kvinnefengsel på Bredtveit er igangsatt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne understreker at kriminalomsorgen må sikre forutsigbarhet for kvinner når det gjelder lokalisering og progresjonsløp. Dette innebærer at plassering så langt som mulig bør gi stabilitet, færre uforutsigbare overføringer og en regional tilknytning som gjør det mulig å opprettholde kontakt med familie og barn. Ved behov for overføring må det skje på en forutsigbar og planlagt måte, og integreres i en helhetlig progresjonsplan som kan omfatte overgang til lavere sikkerhet, overgangsbolig eller straffegjennomføring i samfunnet.

Disse medlemmer mener at likeverd også forutsetter innhold som er tilpasset kvinners behov. Mange kvinnelige innsatte har erfaringer med vold og traumer, rus og psykiske helseutfordringer og omsorgsansvar. Disse medlemmer mener derfor at traumebevisst praksis, helhetlige helsetjenester (inkludert kvinnehelse), kvalifiserende aktivitetstilbud, behandlingstilbud og systematisk familie- og barneoppfølging må være en integrert del av tilbudet i kvinneavdelinger og kvinnefengsler. Det må samtidig legges til rette for skole, arbeidstrening og kompetansebygging i samarbeid med Nav, skole og helse, slik meldingen legger opp til.

Disse medlemmer viser til at meldingen også peker på at andre sårbare grupper, som unge voksne, eldre, personer med funksjonsnedsettelse, samiske innsatte, utenlandske innsatte, forvaringsinnsatte og innsatte med annen kjønnsidentitet eller seksuell orientering, kan ha behov som krever bedre tilrettelegging og individuelle tiltak. Universell utforming skal ligge til grunn ved rehabilitering og nybygg, og praksis må sikre reell tilpasning i aktivitet, kommunikasjon og fysisk tilgjengelighet.

Disse medlemmer peker på at for utenlandske innsatte er det avgjørende at tilgangen til tolk, flerspråklig informasjon og kulturtilpassede tjenester er god gjennom hele forløpet, og at kontakt med familie ivaretas så langt det lar seg gjøre.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne, vil understreke at frivilligheten utgjør en sentral ressurs i kriminalomsorgen, spesielt på kvinnefeltet og i arbeidet med andre sårbare grupper. Flertallet vil derfor understreke viktigheten av samarbeidet med frivillige organisasjoner og mentorordninger som gir innsatte tilgang til aktiviteter, nettverk og støtte som kan lette overgangen til arbeid, bolig og utdanning etter løslatelse.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne vil påpeke at hensynene bak nærhetsprinsippet er viktig å ivareta for alle innsatte. Dette er ikke tilfelle med dagens fengselsstruktur for kvinner. Disse medlemmer mener det ikke er tilfredsstillende at kvinnes behov skal møtes med kompenserende tiltak, slik det tas til orde for i meldingen. Disse medlemmer vil understreke at kvinner i fengsel må sikres likeverdige soningsforhold som menn, og det bør etableres flere desentraliserte soningstilbud for kvinner i tråd med nærhetsprinsippet.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere behovet for å etablere flere og mindre avdelinger for kvinner flere steder i landet, slik at også straffegjennomføringen for kvinner kan gjennomføres i tråd med nærhetsprinsippet.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet er enige i at det er helt nødvendig å forbedre soningsforholdene for kvinner, og at nærhetsprinsippet er viktig for å opprettholde kontakt med familie og barn. Samtidig må dette balanseres mot behovet for tilstrekkelig bemanning, kompetanse og kvalitet i tjenestene. Små, spredte avdelinger kan være utfordrende for å sikre gode helse-, omsorgs- og velferdstjenester, som det er et stort behov for blant fengslede kvinner.

Disse medlemmer viser videre til at det er igangsatt flere tiltak for å styrke tilbudet og ivareta kvinners særskilte behov innenfor dagens struktur, som etablering av Skien fengsel som kvinnefengsel, opprettelse av en nasjonal forsterket fellesskapsavdeling for kvinner (NFFA) samt planer om nytt kvinnefengsel på Bredtveit.

Komiteens medlemmer fra Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti viser til at regjeringen i stortingsmeldingen, i likhet med en rekke høringsinstanser, slår fast at kvinner ikke har fullt ut likeverdige straffegjennomføringsforhold som menn.

Disse medlemmer viser til at kvinnelige innsatte oftere gjennomfører fengselsstraffen lenger vekk fra hjemstedet enn det menn gjør, og at mangel på over-

gangsboliger gjør det vanskeligere å oppnå overføring til et lavere sikkerhetsnivå.

Disse medlemmer mener det haster å sikre soningsfasiliteter hvor kvinner og utsatte kjønnsminoriteter kan sone trygt. Gitt at plasser på lavere sikkerhet og i overgangsboliger har en lavere kostnad enn plasser i høysikkerhet, mener disse medlemmer det haster å sikre utbygging av de førstnevnte før det bygges ut flere høysikkerhetsplasser for kvinner. Videre mener disse medlemmer at det er behov for en betydelig styrking i aktivitetstilbudet og helsetilbudet for kvinnelige innsatte.

Disse medlemmer viser til at flere høringsinstanser påpeker behovet for kompetanse og bevissthet om enkelte gruppers særlige behov og sårbarheter under soning. Disse medlemmer vil særlig løfte behovet for å legge bedre til rette for straffedømte med kognitive funksjonsnedsettelse, utviklingshemming eller nevrodivergens, og øke kompetansen på dette blant ansatte i kriminalomsorgen.

Disse medlemmer merker seg at andelen eldre som soner i fengsel, er økende, og at dette innebærer større behov for pleie- og omsorgstjenester og tilrettelegging i fengselet, som i samfunnet for øvrig. Disse medlemmer viser også til Frelsesarmeens Cameo-prosjekt i Bergen fengsel, som sørger for at eldre innsatte får større grad av tilrettelegging, som igjen kan bidra til å utsette pleiebehovet etter soning. Disse medlemmer viser til at erfaringene fra Cameo er svært gode, og mener regjeringen raskt bør sørge for at det legges til rette for lignende tilbud i alle fengsler hvor det soner eldre med behov for ekstra pleie- og omsorgstjenester og tilrettelegging.

Rusmestring

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre understreker at en styrket rusomsorg i kriminalomsorgen er helt avgjørende for å sikre god rehabilitering og redusere kriminalitet. Disse medlemmer vil trekke frem at Fremskrittspartiet og Høyre i regjering i 2017 sørget for et betydelig løft for dette arbeidet, blant annet ved at det ble bevilget midler til etablering av flere nye rusmestringsenheter.

Disse medlemmer vil understreke betydningen av overgangen til samfunnet. For at behandlingen skal ha en varig effekt, forutsetter dette at det tilbys ettervern i hensiktsmessige former. Et velfungerende ettervern er helt nødvendig for å hindre tilbakefall og sikre at den enkelte forblir rusfri etter endt soning.

Disse medlemmer mener det er et grunnleggende premiss at alle innsatte som er motiverte for å bli rusfrie, skal få nødvendig behandling og oppfølging under soning. Disse medlemmer viser til at det i dager et stort sprik mellom behov og tilbud, og går derfor inn

for en betydelig økt satsing på rusomsorgen, blant annet gjennom økt bruk av egne avdelinger for rusmestring i fengslene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet vil på denne bakgrunn støtte forslag som tar sikte på å utvide kapasiteten for denne gruppen.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti merker seg at hele 60 prosent av de innsatte har en rusutfordring når de settes i fengsel. Som følge av at tilgang på rusmestringsenheter er lav, får kun halvparten av de som søker om plass, søknaden innvilget.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre utvidet kapasitet i rusmestringsenheter i fengslene og legge til rette for at rusavhengige som soner, skal få tilbud om avrusning.»

Fengselskapasitet og bygningsmessige forhold

Komiteen viser til at tilstrekkelig fengselskapasitet og hensiktsmessige bygg er en forutsetning for god straffegjennomføring. Byggenes utforming har stor betydning for muligheten til å tilby aktivitet, fellesskap og progresjon samt for arbeidsforholdene til de ansatte.

Komiteen understreker behovet for en langsiktig og helhetlig planlegging av fengselskapasiteten i hele landet, i tråd med nærhetsprinsippet og fremtidige behov.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne vil peke på at overgangsboliger er et viktig ledd i progresjon og tilbakeføring. Når utslusing skjer via en strukturert mellomfase, øker sjansen for stabil bosituasjon, arbeid eller utdanning og tett oppfølging – og risikoen for tilbakefall reduseres.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at meldingen slår fast at tilstrekkelig kapasitet og hensiktsmessige bygg er en grunnleggende forutsetning for god straffegjennomføring. Meldingen legger til grunn en helhetlig og langsiktig kapasitetsforvaltning som skal støtte innhold, fellesskap og progresjon, og som gjør det mulig å redusere isolasjon, styrke aktivitetstilbudet og sikre trygghet for innsatte og ansatte.

Disse medlemmer viser til at Arbeiderparti-regjeringen følger opp arbeidet med en helhetlig kapasitetsplan for kriminalomsorgen. Prioriterte prosjekter – som nytt Oslo fengsel, nytt kvinnefengsel på Bredtveit, utvidelser ved Ullersmo og Ilseng samt utredninger i

Mosjøen og Ålesund – er avgjørende for å sikre moderne, trygge og funksjonelle lokaler. Byggene må understøtte en straffegjennomføringsmodell som faktisk gir rom for aktivitet, fellesskap, digital deltakelse, helsetjenester og differensiering, i tråd med meldingens mål.

Disse medlemmer mener kapasitet og kvalitet henger tett sammen. Fremtidens bygningsstandard bør inkludere universell utforming og fleksible løsninger for fellesskap, skjerming og sikker bruk av digitale verktøy i både undervisning, kontakt med tjenester og egenforvaltning. Dette er nødvendig for å gjennomføre meldingen sitt mål om mer innhold, mer fellesskap og mindre isolasjon.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Senterpartiet viser til at Vestoppland fengsel avdeling Valdres er en enhet med lavere sikkerhetsnivå, beliggende på Slidreøya i Vestre Slidre kommune. Avdelingen driftes i dag på eiendom leid av en privat utleier.

Disse medlemmer er kjent med at det foreligger en mulighet til å utvide dagens kapasitet ved avdeling Valdres med ti plasser gjennom et samarbeid med utleier. En slik utvidelse anslås å være svært kostnadseffektiv sammenlignet med andre prosjekter for oppskalering av fengselskapasitet. Konseptet innebærer at utleier tar investeringskostnadene for utvidelsen, mot en regulering av leieprisen over en tiårsperiode.

Disse medlemmer peker på at dette fremstår som en fornuftig og effektiv bruk av offentlige ressurser. Disse medlemmer mener derfor at de konkrete kostnadene og rammene for en slik utvidelse av kapasiteten ved Vestoppland fengsel avdeling Valdres bør kartlegges nærmere.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til meldingen der regjeringen understreker betydningen av nærhetsprinsippet i straffegjennomføringen og at den desentraliserte fengselsstrukturen skal bevares og videreutvikles. Dette medlem vil sterkt understreke betydningen av dette og viser til at den desentraliserte strukturen har vært en viktig del av den suksessfulle norske tradisjonen for straffegjennomføring og at dette er en forutsetning for å sikre kvalitet og rehabilitering gjennom straffegjennomføringen.

Dette medlem viser til at flere fengsler har en uegnet bygningsmasse med stort vedlikeholdsetterleip. Dette medlem merker seg at regjeringen vil legge fram en plan for fengselskapasiteten. Dette medlem legger til grunn at planen må bygge videre på nærhetsprinsippet og på dagens desentraliserte struktur. Dette medlem vil påpeke at en framtidig desentralisert struktur må være reell, og vil advare mot en nedlegging eller sammenslåing av fengsler, hvilket vil føre til større avstander og dårligere tilknytning til familie og nett-

verk. Det vil svekke det kriminalitetsforebyggende og rehabiliterende arbeidet, i strid med målsetningen i denne meldingen.

Dette medlem mener en desentralisert struktur i praksis innebærer å styrke de mindre fengslene og fengselsavdelingene, hvilket åpner mulighetene for mer differensiert tilbud for ulike soningsgrupper, og et mer tilpasset tilbud for kvinner og unge lovbyggere. For å sikre en reell desentralisert struktur, er det behov for både å bygge ut, rehabilitere og oppgradere eksisterende fengsler, gjenopprette nylig nedlagte fengsler og å bygge nye fengsler i distriktene.

Dette medlem er kjent med at Kriminalomsorgsdirektoratet og Statsbygg anbefaler at det bygges et nytt fengsel på Helgeland med 40–60 plasser, fordelt mellom varetekt og lav sikkerhet, til erstatning for Mosjøen fengsel og Fauske fengsel. Det ligger også til vurdering om lavsikkerhetsplasser ved Vadsø fengsel kan erstatte deler av kapasitetsbehovet i regionen. Dette medlem mener en slik løsning vil være en sentralisering i strid med meldingen som vektlegger en desentralisert struktur og betydningen av nærhetsprinsippet.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre en reell desentralisert fengselsstruktur i Nordland ved å opprettholde Fauske fengsel og bevare Mosjøen fengsel, i tillegg til å bygge et nytt fengsel i tilknytning til Mosjøen.»

«Stortinget ber regjeringen påse at det så raskt som mulig etableres et lavsikkerhetstilbud ved Vadsø fengsel.»

Dette medlem viser til at kriminalomsorgens institusjoner i straffegjennomføringsloven er delt inn i fengselsavdelinger med tre sikkerhetsnivåer: særlig høyt, høyt og lavt sikkerhetsnivå. Drift av fengsler med høyt sikkerhetsnivå er dyrere enn andre, og det høye sikkerhetsnivået krever mer av både bygningsmasse og ansatte for å gi et tilstrekkelig godt innhold som er i tråd med formålet med straffen.

Dette medlem mener det er behov for å vurdere om dagens sikkerhetsnivåer er hensiktsmessige, eller om andre former for differensiering av sikkerhetstiltak innenfor enhetene kan være bedre egnet – også for å bidra til en mer dynamisk sikkerhet. En differensiering av sikkerhetstiltak vil gi anledning til mer fleksibilitet og i større grad bidra til å oppfylle nærhetsprinsippet, gitt at flere innsatte ikke nødvendigvis må gjennomføre straff på høyt sikkerhetsnivå.

Dette medlem viser til meldingen og merker seg at regjeringen vil gjennomgå og vurdere reglene for innsettelse i fengsel, valg av gjennomføringsform og overføringer mellom sikkerhetsnivåer. Dette medlem imøteser dette arbeidet. Gjeldende hovedregel er at

domfelte som har en dom på over to år, skal settes i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, med mindre det foreligger særlige grunner som gjør at de kan settes inn på et annet nivå. Dette medlem mener at hovedregelen fremstår rigid, og mener det er flere fordeler med endring av innsettelsesreglene. For det første vil man raskere kunne plassere personer på riktig sikkerhetsnivå ut fra konkrete risikovurderinger. For det andre kan man lettere ivareta prinsippet om at personene skal gjennomføre straff nær hjemstedet. For det tredje bidrar dette til en mer hensiktsmessig sammensetning av innsatte. Dette vil gjøre det mulig å sette inn ressursene der risikoen eller behovene er størst. Det kan derfor være hensiktsmessig å vurdere hvordan reglene om innsettelse i fengsel, valg av gjennomføringsform og overføringer mellom sikkerhetsnivåer best bør utformes for å sikre et godt og forebyggende innhold, samtidig som trygghet og sikkerhet ivaretas.

Komiteens medlemmer fra Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti mener det er betydelige muligheter for å få til en mer effektiv og målrettet bruk av ressurser i kriminalomsorgen. Et av de områdene der det er størst potensial for bedre ressursbruk, er ved å se på hvilket sikkerhetsnivå de innsatte soner i. I dag plasseres innsatte automatisk på høysikkerhetsplasser dersom de har en dom på over to år – uten en individuell risikovurdering.

Disse medlemmer viser til at i 2020 kostet en høysikkerhetsplass 1 161 000 kroner i året, mens en plassering på lavsikkerhet bare kostet 728 000 kroner. Soningsplasser på § 12 og overgangsboliger har ofte en enda lavere kostnad. Å gå over fra dagens system til et system der innsatte automatisk plasseres på lavsikkerhet, med mindre en individuell vurdering tilsier at de bør sone på et høyere sikkerhetsnivå, vil frigjøre både ansattressurser og økonomiske midler som heller kan brukes på høyere bemanning, bedre helsehjelp, bedre og mer variert innhold i soningen, og andre tiltak som vil bedre den rehabiliterende delen av kriminalomsorgen.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til endring i straffegjennomføringsloven for å sørge for at domfelte som hovedregel skal plasseres i lavsikkerhetsfengsel, der plassering i høysikkerhet krever en individuell risikovurdering som tilsier at dette er hensiktsmessig.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for en økt satsing på flere overgangsboliger, for å sikre en bedre overgang mellom soning og livet etterpå.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det gjennomføres en behovsanalyse innen utgangen av 2026 for

eventuell økning og bygging av plasser for psykiatriske institusjoner der mennesker som er domfelt, skal sone.»

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede en egen bemanningsnorm for kriminalomsorgen, for å sikre at det aldri er flere soningsplasser i fengslene enn det som er forsvarelig ut ifra bemanningen. Bemanningsnormen skal også gjelde på hvert enkelt sikkerhetsnivå i fengselet.»

Forvaring

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet merker seg at i 2024 var det i gjennomsnitt 142 innsatte i forvaring. Kriminalomsorgen har kun 119 forvaringsplasser, fordelt på 107 plasser på høyt sikkerhetsnivå og 12 plasser på lavere sikkerhetsnivå. Kapasitetsmangelen resulterer i at forvaringsdømte må gjennomføre deler av straffen i ordinære fengsler. Sivilombudet har påpekt at dette ikke er i tråd med regelverket, og situasjonen må utbedres. Disse medlemmer vil på denne bakgrunn anmode regjeringen om å sikre tilstrekkelig med forvaringsplasser, spesielt siden behovet forventes å øke i tiden fremover. I 2025 har regjeringen kun klart å etablere 20 nye plasser. Dette er langt lavere enn det reelle behovet og viser manglende alvor i håndteringen av kriminalomsorgen.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen umiddelbart fremme en forpliktende opptrappingsplan for å bygge ut tilstrekkelig antall dedikerte forvaringsplasser, slik at soning for forvaringsdømte i ordinære fengsler opphører.»

Straffereaksjoner overfor barn og unge

Komiteen peker på betydningen av tverrsektorielt samarbeid mellom kriminalomsorgen, barnevern, skole og helsetjenester, og at reaksjonene må ha et tydelig rehabiliterende og forebyggende innhold for å hindre videre kriminalitet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen fremhever at barn og unge som begår kriminalitet skal møtes med raske, tydelige og tilpassede reaksjoner og at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende utgangspunkt i hele straffesaksjeden.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at det i Meld. St. 31 (2024–2025) legges stor vekt på at reaksjoner overfor barn og unge må være raske, tydelige og tilpasset, og at

barnets beste skal ligge til grunn i hele straffesaksjeden.

Disse medlemmer mener at utviklingen de senere årene viser at enkelte alvorlige lovbrudd begås av stadig yngre, og at antall innsettelse av mindreårige har økt. Kapasiteten i ungdomsenhetene har tidvis vært sprengt, noe som har medført at mindreårige har måttet sitte i voksenfengsel eller ikke har kunnet plasseres der det hadde vært faglig riktig. Slike situasjoner er uforenlige med barnekonvensjonen, og understreker behovet for en kapasitetsoppbygging.

Disse medlemmer viser til at Arbeiderparti- og Senterparti-regjeringen har økt kapasiteten betydelig gjennom etableringen av en ny ungdomsenhet ved Agder fengsel, avdeling Evje, og en utvidelse av Ungdomsenhet øst på Eidsvoll. Dette er viktige forutsetninger for å gjennomføre regjeringens mål om at barn ikke skal sone eller varetektsfengsles sammen med voksne, og for å sikre at fengsel faktisk kan brukes som siste utvei i tråd med barnekonvensjonen.

Samtidig mener disse medlemmer at reaksjonssystemet må ivareta både samfunnsvern og barnets beste. «Fengsel som siste utvei» innebærer at alle alternativer skal vurderes før frihetsberøvelse, og at når barn først fengsles, må dette skje i tilrettelagte ungdomsenheter med tett oppfølging, forutsigbarhet og klar progresjonsplan. Ungdomsstraff, ungdomsoppfølging, lokale hurtigspor og gjenopprettende prosesser gjennom konfliktrådet er sentrale virkemidler som forutsetter hurtighet, tydelige rammer og god tverrsektoriell innsats.

Disse medlemmer understreker at kvalitet i ungdomsreaksjoner er mer enn kontroll; det handler om oppfølging, tilhørighet og ansvarliggjøring. For enkelte unge kan gjenopprettende prosesser styrke ansvar og reparasjon, forutsatt tett oppfølging. Frivillige mentorordninger og trygge voksenfellesskap kan gi tilhørighet for unge uten nettverk og bidra til å bryte negative mønstre.

Disse medlemmer mener at for unge voksne i alderen 18–25 år er en helhetlig progresjon særlig viktig. Overgangsboliger fungerer som et effektivt mellomtrinn mellom fengsel og frihet. Tiltakene må kobles tett til utdanning, arbeidstrening og stabil bosituasjon for å bygge opp et liv uten kriminalitet.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det trengs en innskjerpelse rundt praksisen av ungdomsstraff. Disse medlemmer anser dette for å være en svært byråkratisk prosess som legger til grunn at kriminelle skal få tildelt stadige omkamper på tross av brudd på fastsatte rammer. Som et første skritt bør innskjerpingsvilkårene fjernes fullstendig. Dersom den domfelte allerede har brutt de faste vilkår-

ene, bør den subsidiære straffen i sin helhet fullbyrdes umiddelbart.

Derfor fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å avvikle ordningen med innskjerpingsvilkår for ungdomsstraff, slik at brudd på vilkår automatisk fører til at den subsidiære straffen fullbyrdes umiddelbart.»

Disse medlemmer viser til at meldingen slår fast at FNs konvensjon om barnets rettigheter artikkel 37 oppstiller krav om at mindreårige ikke skal fengsles sammen med voksne, med mindre dette anses å være til barnets beste. Disse medlemmer viser videre til at det er etablert tre egne ungdomsenheter for mindreårige, og at samlet kapasitet fra april 2025 vil utgjøre tolv plasser. Disse medlemmer mener denne kapasiteten ikke er tilstrekkelig, og at det vil være behov for en betydelig opptrappingsplan for å møte dagens og fremtidige behov av hensyn til rettssikkerhet, trygghet og faglig oppfølging. Disse medlemmer mener kapasitetsutvidelsen for mindreårige skal skje gjennom etablering av lukkede ungdomsenheter, i tilknytning til eksisterende plasser i kriminalomsorgen, og at kapasiteten må økes vesentlig utover det som kommer frem i meldingen.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag.

«Stortinget ber regjeringen sikre at kapasitetsutvidelsen for mindreårige domfelte og varetektsinnsatte utelukkende skjer gjennom etablering av lukkede ungdomsenheter samt at antallet plasser styrkes gjennom en forpliktende opptrappingsplan utover det som kommer frem av Meld. St. 31 (2024–2025).»

Disse medlemmer viser videre til at det i meldingen kommer frem at personer som er over kriminell lavalder, men under 18 år på handlingstidspunktet, behandles betydelig mildere i norsk rett enn lovbrøytene over 18 år. Disse medlemmer ser på dette som et helt feil signal å sende til unge lovbrøytene som begår grov kriminalitet.

Disse medlemmer ønsker derfor å fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme nødvendige lovforslag for å fjerne strafferabatten for unge lovbrøytene (over den kriminelle lavalder) ved grove volds-, rans- og seksuallovbrudd.»

Disse medlemmer viser til at i meldingen ønsker regjeringen at kriminell lavalder på 15 år bør ligge fast. Disse medlemmer viser til at det i meldingen beskrives at unge under den kriminelle lavalder rekrutteres inn i gjengmiljøer fordi de er under kriminell lav-

alder. Disse medlemmer ser på denne utviklingen som høyst bekymringsfull og ønsker derfor å fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å senke den kriminelle lavalderen fra 15 til 14 år.»

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til meldingen og omtalen av at dagens straffegjennomføring i for liten grad ivaretar enkelte grupper, herunder barn i konflikt med loven og unge voksne i alderen 18–25 år. For denne gruppa er det behov for bedre alderstilpasset soning og overgang fra ungdomsenhetene og over i voksenfengsel.

Dette medlem fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme tiltak for å ivareta de særskilte behovene unge mellom 18 og 25 år har, samt behovet for egne ungdomsteam i fengsler med innsatte i aldersgruppen 18–25 år.»

Komiteens medlemmer fra Miljøpartiet De Grønne og Senterpartiet viser til ekspertgruppen som leverte rapporten «De er våre barn – om nå holde hodet kaldt og hjertet varmt» omhandlende barn som begår gjentatt og alvorlig kriminalitet. Der stadfestes det tydelig at verken barnevernet eller kriminalomsorgen per dags dato har et tilstrekkelig tilbud for å ivareta verken behovene til barna det gjelder, eller samfunnets behov for vern.

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne vil advare mot å bygge flere plasser for mindreårige i kriminalomsorgen etter dagens modell, før det finnes god kunnskap om hvordan dagens plasser fungerer, og hva slags tilbud som er best egnet til å ivareta barnets beste, og fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen stille byggingen av nye fengselsplasser for barn i bero til det finnes bedre kunnskap om hvordan slike plasser fungerer.»

Dette medlem viser til at barna i dagens ungdomsenheter gjennomfører straffen sin i et høysikkerhetsmiljø, fordi ungdomsenhetene er bygget og bemannet for å tilfredsstille kravene til høysikkerhetsfengsler. Hverdagen for alle barna blir dermed i stor grad preget av restriksjonene som kreves for det barnet som til enhver tid har behov for den høyeste sikkerheten. Dette er svært problematisk, da høyere sikkerhet også ofte begrenser innholdet i soningen i form av dårligere tilgang til utdanningstilbud, mindre muligheter for sosialisering og fritidsaktiviteter, og mindre rehabilitering.

Dette medlem mener det er et prinsipielt problem at barn i fengsel i dag ikke har de samme mulighe-

tene til å få progresjon til lavere sikkerhet eller åpen soning som voksne innsatte har. Det følger av straffegjennomføringsloven at kriminalomsorgen alltid skal vurdere om domfelte under 18 år kan plasseres i fengsel med lavere sikkerhetsnivå eller i overgangsbolig, men i praksis følges ikke denne bestemmelsen godt nok opp.

Dette medlem fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at mindreårige som soner i ungdomsfengsel, ikke automatisk flyttes over til vanlige fengsler når de fyller 18 år, men at det gjøres en individuell vurdering av om det vil være best for den innsatte å flyttes eller sone ferdig straffen i ungdomsenhet.»

«Stortinget ber regjeringen foreslå endringer i relevant regelverk for å sørge for at barn alltid skal sone dommen sin på lavest mulig sikkerhetsnivå.»

Dette medlem viser til at Norge gjentatte ganger har fått kritikk fra FNs barnekomité for å dømme barn til forvaring. Norge har tilsluttet seg barnekonvensjonen som forbyr livsvarig fengsel for barn. Dette medlem mener forvaringsstraff for barn er i strid med dette. Forvaring er lovens strengeste straff, og kan i ytterste tilfelle bety et helt liv i fengsel, men vil uansett bety usikkerhet, uforutsigbarhet, og tap av framtidsutsikter. Dette har særlig alvorlige konsekvenser for barn. Dette medlem viser til innspillene fra Redd Barna om å avskaffe forvaringsinstituttet for mindreårige.

Dette medlem fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag som utvikler forvaringsinstituttet for barn, for å sørge for at norske lover er i samsvar med barnekonvensjonen som forbyr livsvarig fengsel for barn.»

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti merker seg at regjeringen i meldingen løfter fram behovet for raskere og bedre straffereaksjoner overfor barn og unge, og understreker at:

«Når det begås kriminalitet, skal den møtes med en rask og treffsikker reaksjon. Dette er spesielt viktig for barn og unge som begår straffbare handlinger.»

Disse medlemmer viser til at meldingen blant annet løfter frem barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon artikkel 37 og 40, som gir barn i konflikt med loven særlige rettigheter. Regjeringen uttaler i meldingen at «rettighetene gjelder både straffesaksbehandlingen og straffegjennomføringen».

Disse medlemmer mener at dette utgangspunktet forutsetter at barns rettssikkerhet ivaretas gjennom hele straffesakskjeden. Strafferetten og straffeprosessen er utformet med voksne som norm, uten at det er

gjort tilpasninger til barn. Det til tross for at barn har fundamentalt andre forutsetninger for å forstå, delta i og ivareta egne rettigheter i møte med politi og påtalemyndighet. På denne bakgrunn mener disse medlemmer at regjeringens oppfølging bør omfatte et eget arbeid med sikte på tydeligere og mer tilpassede straffeprosessuelle regler for barn.

Disse medlemmer understreker i denne sammenheng at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, både i enkeltsaker og ved mer overordnede beslutninger, i tråd med Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon artikkel 3 nr. 1.

Disse medlemmer viser også til innspill til meldingen fra både Advokatforeningen, Redd Barna og andre organisasjoner, som peker på behovet for tilpassede straffeprosessuelle regler for barn.

Disse medlemmer viser videre til at meldingen omtaler at FNs barnekomités tolkninger av barnekonvensjonen er utdypet i generell kommentar nr. 24 (2019) om barns rettigheter i rettssystemet og at det også finnes supplerende internasjonale standarder, herunder Beijing-reglene, Europarådets retningslinjer om barnevennlig rettspleie og EU-direktiv 2016/800 om prosessuelle garantier for barn som er mistenkt eller tiltalt i straffesaker. Disse medlemmer legger til grunn at oppfølgingen av meldingen bør bidra til at disse rammene i større grad reflekteres i norsk regelverk og praksis, slik at målet om raskere og bedre reaksjoner for barn og unge realiseres på en måte som samtidig styrker barns reelle deltakelse og rettssikkerhet.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen, som oppfølging av Meld. St. 31 (2024–2025) Straff som virker – straffegjennomføring for et tryggere Norge, utrede og fremme forslag om egne straffeprosessuelle regler for barn i konflikt med loven.»

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne viser til høringsinnspill fra Forandringsfabrikken, som etterlyser at barns rettigheter etter barnekonvensjonen sikres ivaretatt i alt relevant regelverk.

Komiteens medlemmer fra Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå konfliktrådsloven, straffegjennomføringsloven og straffeprosessloven for å sikre at de er i tråd med FNs barnekonvensjons artikkel 3, 12 og 16 om barns rett til informasjon, til å uttale seg fritt, til å få vite og uttale seg før opplysninger deles og til at avgjørelser skal tas til barnets beste.»

Utenlandske innsatte og mulig soningsoverføring

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til at det på side 32 i meldingen kommer frem at hele 27 prosent av de innsatte i januar 2025 hadde utenlandsk statsborgerskap, med ulik oppholdsstatus. Disse medlemmer viser videre til at det i perioden 2013–2019 i gjennomsnitt var om lag 50 soningsoverføringer per år. Sammenlignet med perioden 2022–2025 har det vært en nedgang på om lag 70 prosent, tilsvarende rundt 15 domfelte per år. Disse medlemmer ser med bekymring på denne utviklingen og konstaterer at regjeringen ikke opprettholder nivået fra perioden 2013–2019.

Disse medlemmer vil også bemerke at det foreligger kun bilaterale soningsavtaler med Romania, Litauen, Latvia og Thailand. Dette er klart utilstrekkelig. Disse medlemmer har som holdning at kriminalomsorgen skal være konsekvent, effektiv og rettferdig. Utenlandske domfelte burde som hovedregel sone i hjemlandet når det er mulig. Det frigjør kapasitet i norske fengsler, reduserer kostnader for skattebetalerne og gir bedre kontroll og forutsigbarhet. Disse medlemmer merker seg samtidig at i svar på spørsmål som Fremskrittspartiet stilte justisministeren, viser det seg at hun deler den samme oppfatningen som Fremskrittspartiet har i saken, når hun skriver:

«Jeg har, og vil fortsatt ha, en tett oppfølging av utviklingen på dette området, for å øke antall soningsoverføringer fra Norge»

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak for å maksimere antall utenlandske innsatte som overføres til soning i sine hjemland, inkludert opprettelse av nye bilaterale soningsavtaler med land utenfor Schengen-området.»

Tilsyn med kriminalomsorgen

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne mener at tilsyn og ekstern kvalitetssikring av kriminal- og friomsorgens virke er en nødvendighet for å sikre et best mulig tilbud for innsatte og en trygg arbeidshverdag for ansatte. Norge har ved flere anledninger blitt kritisert for brudd på innsattes rettigheter, og alvorlige funn har blitt avdekket som følge av tilsyn og revidering av kriminalomsorgens arbeid og virke. Tilsynsrådet for kriminalomsorgen er i dag hovedinstans for overvåking av kriminalomsorgen, og det ble fra og med 1. januar 2025 gjort endringer i tilsynsrådets struktur og virke. Det er behov for mer kunnskap om hvordan tilsynsrådet fungerer anno 2026 etter disse endringene,

og ikke minst behov for mer deling av kunnskap fra de tilsynene rådet gjennomfører og funnene de gjør.

Dette medlem fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at Tilsynsrådet for kriminalomsorgens nye funksjon og struktur gjennomgås eksternt, for å evaluere om endringene har fått ønskede virkninger eller om det er behov for ytterligere endringer i fremtiden. En slik gjennomgang skal gjennomføres og publiseres innen senest 2028.»

«Stortinget ber regjeringen sikre at Tilsynsrådet for kriminalomsorgen leverer en årlig offentlig rapport for hele sitt virke som blant annet gir informasjon om antall gjennomførte tilsyn - både varslet og uanmeldt, antall brudd på straffegjennomføringsloven og med årlige anbefalinger til eventuelle endringer som bør gjøres fra kriminalomsorgen og politisk hold. De årlige rapportene må bli liggende offentlig tilgjengelig også etter at nye versjoner er publisert.»

Behov for endringer i forvaltningsstruktur

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre, mener det bør vurderes en helhetlig gjennomgang av strukturen i kriminalomsorgen, med særlig vekt på forvaltningsnivåer, størrelsen på nivåene/enhetene og organiseringen av ytre etat. Målet må være en bærekraftig kriminalomsorg som raskt kan tilpasse «kart og terreng» – det vil si endringer i kriminalitetstrender, behov for differensiering og krav til sikkerhet, innhold og progresjon i både fengsler og straff i samfunnet. En slik vurdering bør se styring, ansvarlinjer, beslutningshastighet og støttefunksjoner i sammenheng, slik at ressursene brukes der effekten er størst og kvaliteten på gjennomføringen styrkes.

Flertallet fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre en helhetlig gjennomgang av kriminalomsorgens forvaltningsstruktur og organisering.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Høyre mener at en forutsetning for å oppnå de målsettingene for kriminalomsorgen som fremkommer av meldingen, er tydelige styrings- og samhandlingslinjer mellom Kriminalomsorgsdirektoratet, regionnivået og enhetene, og et mer forpliktende samspill mellom fengsler, friomsorg og konfliktråd samt de ordinære velferdstjenestene gjennom importmodellen.

Disse medlemmer viser til at både flere høringsinstanser og tilbakemeldinger fra ansatte i etaten er tydelige på at sviktende måloppnåelse ofte har sammenheng med at dagens forvaltningsstruktur ikke er dimensjonert for oppgavene kriminalomsorgen har i dag.

Komiteens medlem fra Senterpartiet er spørrende til Arbeiderpartiets begrunnelse for å foreslå endringer i forvaltningsnivåene i kriminalomsorgen, og mener eventuelle problemer i samhandlingen mv. er utfordringer som bør kunne løses gjennom styringsdialogen og vedtatte prioriteringer, uavhengig av nivåstrukturen.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen opprettholde dagens trenivåmodell i kriminalomsorgen.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak for å maksimere antall utenlandske innsatte som overføres til soning i sine hjemland, inkludert opprettelse av nye bilaterale soningsavtaler med land utenfor Schengenområdet.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremme forslag som sikrer at ansvarlige etater har nødvendige lovhjemler og ressurser til å overvåke og følge opp kriminelle med høy risiko for tilbakefall etter endt straff.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak som i større grad åpner for at personell med annen relevant sikkerhetsfaglig kompetanse og/eller erfaring, som for eksempel arrestforvarere, kan ansettes i kriminalomsorgen.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen fremme forslag til endringer i psykisk helsevernloven for å senke terskelen for bruk av tvungent psykisk helsevern for personer med alvorlige psykiske lidelser som utgjør en fare for samfunnet, slik at disse ivaretas av helsevesenet fremfor kriminalomsorgen.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen umiddelbart fremme en forpliktende opptrappingsplan for å bygge ut tilstrekke-

lig antall dedikerte forvaringsplasser, slik at soning for forvaringsdømte i ordinære fengsler opphører.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å avvikle ordningen med innskjerpingsvilkår for ungdomsstraff, slik at brudd på vilkår automatisk fører til at den subsidiære straffen fullbyrdes umiddelbart.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen sikre at kapasitetsutvidelsen for mindreårige domfelte og varetektsinnsatte utelukkende skjer gjennom etablering av lukkede ungdomsenheter samt at antallet plasser styrkes gjennom en forpliktende opptrappingsplan utover det som kommer frem av Meld. St. 31 (2024–2025).

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen fremme nødvendige lovforslag for å fjerne strafferabatten for unge lovbrøyttere (over den kriminelle lavalder) ved grove volds-, rans- og seksuallovbrudd.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å senke den kriminelle lavalderen fra 15 til 14 år.

Forslag fra Senterpartiet, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti:

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen sikre utvidet kapasitet i rusmestringsenhetene i fengslene og legge til rette for at rusavhengige som soner, skal få tilbud om avrusning.

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen, som oppfølging av Meld. St. 31 (2024–2025) Straff som virker – straffegjennomføring for et tryggere Norge, utrede og fremme forslag om egne straffeprosessuelle regler for barn i konflikt med loven.

Forslag fra Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen vurdere behovet for å etablere flere og mindre avdelinger for kvinner flere steder i landet, slik at også straffegjennomføringen for kvinner kan gjennomføres i tråd med nærhetsprinsippet.

Forslag fra Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti:

Forslag 13

Stortinget ber regjeringen fremme forslag til endring i straffegjennomføringsloven for å sørge for at domfelte som hovedregel skal plasseres i lavsikkerhetsfeng-

sel, der plassering i høysikkerhet krever en individuell risikovurdering som tilsier at dette er hensiktsmessig.

Forslag 14

Stortinget ber regjeringen sørge for en økt satsing på flere overgangsboliger, for å sikre en bedre overgang mellom soning og livet etterpå.

Forslag 15

Stortinget ber regjeringen sørge for at det gjennomføres en behovsanalyse innen utgangen av 2026 for eventuell økning og bygging av plasser for psykiatriske institusjoner der mennesker som er domfelt, skal sone.

Forslag 16

Stortinget ber regjeringen gjennomgå konfliktrådsloven, straffegjennomføringsloven og straffeprosessloven for å sikre at de er i tråd med FNs barnekonvensjons artikkel 3, 12 og 16 om barns rett til informasjon, til å uttale seg fritt, til å få vite og uttale seg før opplysninger deles og til at avgjørelser skal tas til barnets beste.

Forslag fra Senterpartiet:

Forslag 17

Stortinget ber regjeringen sikre en reell desentralisert fengselsstruktur i Nordland ved å opprettholde Fauske fengsel og bevare Mosjøen fengsel, i tillegg til å bygge et nytt fengsel i tilknytning til Mosjøen.

Forslag 18

Stortinget ber regjeringen påse at det så raskt som mulig etableres et lavsikkerhetstilbud ved Vadsø fengsel.

Forslag 19

Stortinget ber regjeringen fremme tiltak for å ivareta de særskilte behovene unge mellom 18 og 25 år har, samt behovet for egne ungdomsteam i fengsler med innsatte i aldersgruppen 18–25 år.

Forslag 20

Stortinget ber regjeringen opprettholde dagens trenivåmodell i kriminalomsorgen.

Forslag fra Miljøpartiet De Grønne:

Forslag 21

Stortinget ber regjeringen utrede en reisestøtteordning for pårørende til innsatte, med tanke på å sikre at økonomi ikke står i veien for muligheten til å holde kontakt under soning.

Forslag 22

Stortinget ber regjeringen utrede hvordan frivillige i større grad kan benyttes som en ressurs i straffegjen-

nomføringen, og hvordan kriminalomsorgen kan øke samarbeidet med pårørende og nettverk rundt innsatte.

Forslag 23

Stortinget ber regjeringen igangsette en helhetlig gjennomgang av kulturtilbudet i fengslene, og utvide samarbeidet mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet for å styrke kulturtilbudet i straffegjennomføringen.

Forslag 24

Stortinget ber regjeringen sikre at det er mest mulig likeverdige arbeids- og utdanningsmuligheter for innsatte uavhengig av hvilket fengsel de soner i, så langt de innsatte på soningsenheten har mulighet og evne til å delta i arbeids- og utdanningsaktiviteter.

Forslag 25

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en lovmessig definisjon på ettervern for innsatte i norske fengsler, for å hindre tilbakefall til kriminalitet etter løslatelse.

Forslag 26

Stortinget ber regjeringen utrede og foreslå endringer i reglene om domstolskontroll av soningsdyktighet ved straffegjennomføring, i tråd med menneskerettslige standarder.

Forslag 27

Stortinget ber regjeringen utrede en egen bemanningsnorm for kriminalomsorgen, for å sikre at det aldri er flere soningsplasser i fengslene enn det som er forsvarelig ut ifra bemanningen. Bemanningsnormen skal også gjelde på hvert enkelt sikkerhetsnivå i fengselet.

Forslag 28

Stortinget ber regjeringen stille byggingen av nye fengselsplasser for barn i bero til det finnes bedre kunnskap om hvordan slike plasser fungerer.

Forslag 29

Stortinget ber regjeringen sørge for at mindreårige som soner i ungdomsfengsel, ikke automatisk flyttes over til vanlige fengsler når de fyller 18 år, men at det gjøres en individuell vurdering av om det vil være best for den innsatte å flyttes eller sone ferdig straffen i ungdomsenhet.

Forslag 30

Stortinget ber regjeringen foreslå endringer i relevant regelverk for å sørge for at barn alltid skal sone dommen sin på lavest mulig sikkerhetsnivå.

Forslag 31

Stortinget ber regjeringen fremme forslag som avvikler forvaringsinstituttet for barn, for å sørge for at norske lover er i samsvar med barnekonvensjonen som forbyr livsvarig fengsel for barn.

Forslag 32

Stortinget ber regjeringen sørge for at Tilsynsrådet for kriminalomsorgens nye funksjon og struktur gjennomgås eksternt, for å evaluere om endringene har fått ønskede virkninger eller om det er behov for ytterligere endringer i fremtiden. En slik gjennomgang skal gjennomføres og publiseres innen senest 2028.

Forslag 33

Stortinget ber regjeringen sikre at Tilsynsrådet for kriminalomsorgen leverer en årlig offentlig rapport for hele sitt virke som blant annet gir informasjon om antall gjennomførte tilsyn – både varslet og uanmeldt, antall brudd på straffegjennomføringsloven og med årlige anbefalinger til eventuelle endringer som bør gjøres fra kriminalomsorgen og politisk hold. De årlige rapportene må bli liggende offentlig tilgjengelig også etter at nye versjoner er publisert.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Stortinget ber regjeringen igangsette en evaluering av samfunnsstraff som straffereaksjon, med sikte på videreutvikling av ordningen. I evalueringen skal det særlig vurderes hvordan ordningen benyttes overfor unge lovbrøyttere.

II

Stortinget ber regjeringen vurdere endringer i kriminalomsorgen som kan bidra til økt bruk av gjenopprettende prosess, særlig i saker som gjelder personer under den kriminelle lavalder.

III

Stortinget ber regjeringen ta initiativ til etablering av desentraliserte fagskoletilbud for å øke rekrutteringen til kriminalomsorgen og for å rekruttere ansatte med annen fagkompetanse.

IV

Stortinget ber regjeringen gjennomføre en helhetlig gjennomgang av kriminalomsorgens forvaltningsstruktur og organisering.

V

Meld. St. 31 (2024–2025) – Straff som virker – straffegjennomføring for et tryggere Norge – vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 24. mars 2026

Jon Engen-Helgheim

leder

Farukh Qureshi

ordfører

